

II

(Besluiten waarvan de publikatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

RAAD

RICHTLIJN VAN DE RAAD

van 10 juni 1991

tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld

(91/308/EEG)

DE RAAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, inzonderheid op artikel 57, lid 2, eerste en derde zin, en op artikel 100 A,

Gezien het voorstel van de Commissie ⁽¹⁾,

In samenwerking met het Europese Parlement ⁽²⁾,

Gezien het advies van het Economisch en Sociaal Comité ⁽³⁾,

Overwegende dat, wanneer kredietinstellingen en financiële instellingen worden gebruikt voor het witwassen van de opbrengsten van criminele activiteiten, hierna genoemd „witwassen van geld”, de soliditeit en stabiliteit van de betrokken instelling en het vertrouwen in het financiële stelsel als geheel ernstig in gevaar kunnen komen, zodat het vertrouwen van het publiek verloren gaat;

Overwegende dat het ontbreken van communautaire maatregelen tegen het witwassen van geld voor de Lid-Staten aanleiding kan zijn om, ter bescherming van hun financiële stelsel, maatregelen te treffen die met de voltooiing van de interne markt onverenigbaar kunnen zijn; dat, ter vergemakkelijking van hun criminele activiteiten, degenen die geld witwassen, van de liberalisering van het kapitaalverkeer en van het verrichten van financiële diensten, die inherent is aan de geïntegreerde financiële ruimte, kunnen trachten te profiteren, indien niet op communautair niveau bepaalde coördinerende maatregelen worden genomen;

Overwegende dat het witwassen van de opbrengsten van criminele activiteiten op de groei van de georganiseerde misdaad in het algemeen en van de handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen in het bijzonder onmiskenbaar van invloed is; dat het besef toeneemt dat bestrijding van het witwassen van geld één van de meest doeltreffende middelen is om deze categorie van criminele activiteiten, welke voor de samenleving in de Lid-Staten een bijzondere bedreiging vormt, tegen te gaan;

Overwegende dat het witwassen van geld voornamelijk moet worden bestreden met strafrechtelijke middelen en in het kader van internationale samenwerking tussen gerechtelijke en tussen politieautoriteiten, zoals deze op het gebied van verdovende middelen en psychotrope stoffen geregeld is bij het Verdrag van de Verenigde Naties tegen sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen, dat op 19 december 1988 in Wenen werd aangenomen, hierna „het Verdrag van Wenen” genoemd, en dat tot alle criminele activiteiten is uitgebreid bij het Verdrag van de Raad van Europa betreffende witwassen, opsporing, inbeslagneming en confiscatie van vruchten van criminele activiteiten, dat op 8 november 1990 te Straatsburg voor ondertekening is opengesteld;

Overwegende dat een strafrechtelijke benadering echter niet de enige wijze van bestrijding van het witwassen van geld moet zijn, aangezien het financiële stelsel een zeer doeltreffende functie kan vervullen; dat in dit verband naar de aanbeveling van de Raad van Europa van 27 juni 1980 en naar de in december 1988 door de met het toezicht op de banken belaste autoriteiten van de Groep van Tien te Bazel aangenomen Verklaring van Beginselen dient te worden verwezen, welke beide belangrijke instrumenten vormen ter voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld;

⁽¹⁾ PB nr. C 106 van 28. 4. 1990, blz. 6, en PB nr. C 319 van 19. 12. 1990, blz. 9.

⁽²⁾ PB nr. C 324 van 24. 12. 1990, blz. 264, en PB nr. C 129 van 20. 5. 1991.

⁽³⁾ PB nr. C 332 van 31. 12. 1990, blz. 86.

Overwegende dat het witwassen van geld gewoonlijk in een internationale context geschiedt, zodat de misdadige herkomst van de middelen beter kan worden verhuld; dat maatregelen die uitsluitend op nationaal niveau worden getroffen zonder met internationale coördinatie en samenwerking rekening te houden, een zeer beperkte uitwerking zouden hebben;

Overwegende dat de door de Gemeenschap op dit gebied te treffen maatregelen verenigbaar moeten zijn met in andere internationale organen ondernomen acties; dat in dit verband bij elke actie van de Gemeenschap met name rekening moet worden gehouden met de aanbevelingen van de in juli 1989 op de topconferentie van de zeven meest ontwikkelde landen te Parijs ingestelde „Financial Action Task Force”;

Overwegende dat het Europese Parlement in verscheidene resoluties heeft verzocht een algemeen communautair programma voor de bestrijding van de handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen op te stellen, met inbegrip van bepalingen inzake het voorkomen van het witwassen van geld;

Overwegende dat de definitie van witwassen van geld voor deze richtlijn overgenomen is uit het Verdrag van Wenen; dat, aangezien het witwassen van geld niet alleen betrekking heeft op opbrengsten van strafbare feiten op het gebied van de handel in verdovende middelen, maar ook op opbrengsten van andere criminele activiteiten (zoals georganiseerde misdaad en terrorisme), het evenwel van belang is dat de Lid-Staten de gevolgen van de richtlijn uitbreiden, in de betekenis die daaraan in hun wetgeving wordt gegeven, tot de opbrengsten van deze activiteiten wanneer die aanleiding kunnen geven tot witwas-transacties welke een repressief optreden uit dien hoofde rechtvaardigen;

Overwegende dat het in de wetgeving van de Lid-Staten neergelegde verbod op het witwassen van geld, samen met passende maatregelen en sancties, een noodzakelijke voorwaarde vormt voor de bestrijding van dit verschijnsel;

Overwegende dat ervoor moet worden gezorgd dat kredietinstellingen en financiële instellingen bij het aangaan van zakelijke betrekkingen of het verrichten van transacties boven een bepaalde drempel, van hun cliënten legitimatie verlangen om te voorkomen dat degenen die geld witwassen van hun anonimiteit profiteren om criminele activiteiten te kunnen verrichten; dat deze regels zoveel mogelijk ook op de economische rechthebbenden van toepassing moeten zijn;

Overwegende dat kredietinstellingen en financiële instellingen, als bewijsmiddel voor onderzoeken inzake het witwassen van geld, gedurende te minste vijf jaar kopieën of referenties van de vereiste identificatiedocumenten alsmede, wat betreft de transacties, de bewijsstukken en registratie, zijnde de originele stukken of de afschriften die krachtens hun nationale wetgeving een zelfde bewijskracht hebben, gedurende ten minste vijf jaar vanaf de uitvoering van de transacties, dienen te bewaren;

Overwegende dat, om de soliditeit en de integriteit van het financiële stelsel te beschermen en om bij te dragen tot de bestrijding van het witwassen van geld, erop toegezien moet worden dat kredietinstellingen en financiële instellingen transacties, waarvan zij denken dat er verband bestaat met het witwassen van geld, met bijzondere aandacht behandelen; dat zij daarbij speciaal moeten letten op transacties met derde landen die op het stuk van de bestrijding van het witwassen van geld geen regeling kennen welke te vergelijken is met de communautaire voorschriften of met andere gelijkwaardige voorschriften van internationale instanties die de Gemeenschap heeft overgenomen;

Overwegende dat daartoe de Lid-Staten de kredietinstellingen en financiële instellingen kunnen vragen de resultaten van het onderzoek waartoe zij verplicht zijn, op schrift te stellen en ervoor te zorgen dat deze resultaten beschikbaar zijn voor de met de bestrijding van witwassen van geld belaste autoriteiten;

Overwegende dat vrijwaring van het financiële stelsel tegen het witwassen van geld een taak is die door de met de bestrijding van dit verschijnsel belaste autoriteiten niet zonder samenwerking van de kredietinstellingen en de financiële instellingen en van de met toezicht op deze instellingen belaste autoriteiten kan worden vervuld; dat het bankgeheim voor deze gevallen moet worden opgeheven; dat een regeling van verplichte aanmelding van verdachte transacties, waarmee wordt verzekerd dat de inlichtingen aan de genoemde autoriteiten worden verstrekt zonder dat de betrokken cliënten hierop bedacht zijn, het meest doeltreffend is om deze samenwerking te verwezenlijken; dat een bijzondere beschermingsclausule nodig is om kredietinstellingen en financiële instellingen, alsmede de leiding en de werknemers daarvan, niet voor inbreuken op beperkingen inzake het vrijgeven van informatie aansprakelijk te doen zijn;

Overwegende dat de door de autoriteiten overeenkomstig deze richtlijn ontvangen inlichtingen uitsluitend gebruikt mogen worden voor de bestrijding van het witwassen van geld; dat de Lid-Staten niettemin kunnen bepalen dat deze inlichtingen eveneens voor andere doeleinden kunnen dienen;

Overwegende dat creëring door kredietinstellingen en financiële instellingen van interne controleprocedures en opleidingsprogramma's op dit gebied aanvullende maatregelen vormen zonder welke de overige in deze richtlijn vervatte maatregelen niet doeltreffend zouden kunnen zijn;

Overwegende dat, aangezien geld niet alleen via kredietinstellingen en financiële instellingen kan worden witwassen doch ook via andere categorieën van beroepen en ondernemingen, de Lid-Staten deze richtlijn, geheel of gedeeltelijk, ook moeten toepassen op deze beroepen en ondernemingen waarvan de werkzaamheden in het bijzonder geschikt zijn om voor het witwassen van geld gebruikt te worden;

Overwegende het belang dat de Lid-Staten er in het bijzondere op toezien dat in de Gemeenschap gecoördineerde maatregelen worden genomen wanneer er ernstige

aanwijzingen zijn dat beroepen of werkzaamheden, waarvan de uitoefening op communautair niveau is geharmoniseerd, worden gebruikt voor het witwassen van geld;

Overwegende dat de doeltreffendheid van de maatregelen ter bestrijding van het witwassen van geld hoofdzakelijk afhangt van de nauwe coördinatie en de harmonisatie van de nationale uitvoeringsmaatregelen; dat voor deze coördinatie en harmonisatie in verschillende internationale organen overleg op communautair niveau tussen de Lid-Staten en de Commissie in een contactcomité vereist is;

Overwegende dat elke Lid-Staat passende maatregelen moet treffen en op passende wijze de sancties voor inbreuken op die maatregelen moet vaststellen om de volledige toepassing van de richtlijn te waarborgen,

HEEFT DE VOLGENDE RICHTLIJN VASTGESTELD:

Artikel 1

In deze richtlijn wordt verstaan onder:

- „kredietinstelling”: een instelling als omschreven in artikel 1, eerste streepje, van Richtlijn 77/780/EEG⁽¹⁾, laatstelijk gewijzigd bij Richtlijn 89/646/EEG⁽²⁾, alsmede een bijkantoor, als omschreven in artikel 1, derde streepje, van voornoemde richtlijn in de Gemeenschap, van een kredietinstelling met hoofdkantoor buiten de Gemeenschap;
- „financiële instelling”: een onderneming die geen kredietinstelling is en waarvan de hoofdwerkzaamheid bestaat in het verrichten van een of meer van de werkzaamheden die zijn opgenomen onder de nummers 2 tot en met 12 en onder nummer 14 van de lijst in de bijlage bij Richtlijn 89/646/EEG, alsmede een verzekeringsonderneming waaraan overeenkomstig Richtlijn 79/267/EEG⁽³⁾, laatstelijk gewijzigd bij Richtlijn 90/619/EEG⁽⁴⁾, vergunning is verleend, voor zover zij activiteiten verricht die onder Richtlijn 79/267/EEG vallen; deze omschrijving omvat ook de bijkantoren in de Gemeenschap van financiële instellingen met hoofdkantoor buiten de Gemeenschap;
- „witwassen van geld”: de hierna genoemde daden, indien opzettelijk begaan:
 - de omzetting of overdracht van voorwerpen, wetende dat deze zijn verworven uit een criminele activiteit of uit deelneming aan een dergelijke activiteit, met het oogmerk de illegale herkomst ervan te verhelen of te verhullen of een persoon die bij deze activiteit is betrokken, te helpen te ontkomen aan de wettelijke gevolgen van zijn daden;
 - het verhelen of verhullen van de werkelijke aard, oorsprong, vindplaats, vervreemding, verplaatsing, rechten op of de eigendom van voorwerpen,

wetende dat deze verworven zijn uit een criminele activiteit of uit deelneming aan een dergelijke activiteit;

- de verwerving, het bezit of het gebruik van voorwerpen, wetende, op het tijdstip van verkrijging, dat deze voorwerpen zijn verworven uit een criminele activiteit of uit deelneming aan een dergelijke activiteit;
- deelneming aan, medeplichtigheid tot, poging tot, hulp aan, aanzetten tot, vergemakkelijken van, of het geven van raad met het oog op het begaan van een van de in de voorgaande punten bedoelde daden.

Medeweten, oogmerk of opzet, vereist als bestanddeel van de hierboven bedoelde activiteiten, kunnen worden afgeleid uit objectieve feitelijke omstandigheden.

Er is ook sprake van witwassen van geld indien de activiteiten die ten grondslag liggen aan de witwassen voorwerpen gelokaliseerd zijn op het grondgebied van een andere Lid-Staat of op dat van een derde Staat;

- „eigendom”: goederen van elke soort, hetzij lichamelijk hetzij onlichamelijk, hetzij roerend hetzij onroerend, hetzij tastbaar hetzij ontastbaar, en rechtsbescieden waaruit de eigendom of andere rechten ten aanzien van deze goederen blijken;
- „criminele activiteit”: een in artikel 3, lid 1, onder a), van het Verdrag van Wenen omschreven strafbaar feit, evenals elke andere criminele activiteit die voor deze richtlijn door iedere Lid-Staat als zodanig is omschreven;
- „bevoegde autoriteiten”: de nationale autoriteiten die krachtens wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen met het toezicht op kredietinstellingen of op financiële instellingen zijn belast.

Artikel 2

De Lid-Staten zien erop toe dat het witwassen van geld in de zin van deze richtlijn verboden is.

Artikel 3

1. De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen van hun cliënten legitimatie door overlegging van bewijsstukken verlangen wanneer zij zakelijke betrekkingen aangaan, met name bij het openen van een rekening of spaarboekje of het verlenen van diensten voor het in bewaring nemen van activa.

2. De identificatieplicht geldt tevens voor iedere transactie met andere dan de in lid 1 bedoelde cliënten, waarvan het bedrag 15 000 ecu of meer bedraagt, ongeacht of de transactie plaatsvindt in één verrichting of via meer verrichtingen waartussen een verband lijkt te bestaan. Indien het bedrag bij het inleiden van de transactie niet bekend is, controleert de betrokken instelling de identiteit zodra zij op de hoogte is van het bedrag en constateert dat de drempel wordt bereikt.

⁽¹⁾ PB nr. L 322 van 17. 12. 1977, blz. 30.

⁽²⁾ PB nr. L 386 van 30. 12. 1989, blz. 1.

⁽³⁾ PB nr. L 63 van 13. 3. 1979, blz. 1.

⁽⁴⁾ PB nr. L 330 van 29. 11. 1990, blz. 50.

3. In afwijking van de leden 1 en 2 is bij overeenkomsten die worden gesloten door verzekeringsondernemingen in de zin van Richtlijn 79/267/EEG, voor zover deze ondernemingen activiteiten verrichten die onder die richtlijn vallen, de identificatieplicht niet van toepassing wanneer het bedrag van de te betalen periodieke premie(s) gedurende een periode van een jaar 1 000 ecu of minder bedraagt, of, bij storting van een eenmalige premie, wanneer het bedrag 2 500 ecu of minder belooft. Wanneer de periodieke premie(s) zodanig wordt (worden) verhoogd dat de drempel van 1 000 ecu wordt overschreden, wordt identificatie verplicht.

4. De Lid-Staten kunnen bepalen dat identificatie niet verplicht is voor pensioenverzekeringsovereenkomsten aangegaan uit hoofde van de dienstbetrekking of de beroepsactiviteit van de verzekerde, mits deze overeenkomsten geen afkoopclausule omvatten en niet als waarborg voor een lening kunnen worden gebruikt.

5. Indien wordt betwijfeld of de in de voorgaande leden bedoelde cliënten voor eigen rekening handelen, of indien vaststaat dat dit niet het geval is, treffen de kredietinstellingen en de financiële instellingen redelijke maatregelen om informatie te verkrijgen omtrent de ware identiteit van de personen voor wier rekening deze cliënten handelen.

6. Indien er een vermoeden van witwassen bestaat, dienen deze kredietinstellingen en financiële instellingen de identificatie ook uit te voeren wanneer het bedrag van de transactie onder bovengenoemde drempels ligt.

7. Kredietinstellingen en financiële instellingen behoeven niet tot de in dit artikel bedoelde identificatie over te gaan indien de cliënt eveneens een onder deze richtlijn vallende kredietinstelling of financiële instelling is.

8. De Lid-Staten kunnen voorschrijven dat voor de in de leden 3 en 4 bedoelde transacties aan de identificatieplicht voldaan is wanneer vaststaat dat de transactie betaald moet worden door het debiteren van een rekening die op naam van de klant geopend is bij een kredietinstelling waarvoor de in lid 1 bedoelde identificatieplicht geldt.

Artikel 4

De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen, met het oog op gebruik als bewijsstuk bij een onderzoek naar het witwassen van geld, zorgen voor bewaring van :

- wat betreft de identificatie, afschriften van of verwijzingen naar de verlangde stukken, gedurende een periode van ten minste vijf jaar na beëindiging van de betrekking met hun cliënt;
- wat betreft de transacties, de bewijsstukken en registratie, zijnde de originele stukken of de afschriften die krachtens hun nationale wetgeving een zelfde bewijs-

kracht hebben, gedurende ten minste vijf jaar vanaf de uitvoering van de transacties.

Artikel 5

De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen elke transactie die zij van nature bijzonder beschikt achten om verband te houden met witwassen van geld, met bijzonder aandacht onderzoeken.

Artikel 6

De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen alsmede de leiding en de werknemers daarvan ten volle samenwerken met de voor de bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten :

- door die autoriteiten uit eigen beweging ieder feit te melden dat zou kunnen wijzen op witwassen van geld ;
- door die autoriteiten op hun verzoek alle vereiste inlichtingen te verstrekken overeenkomstig de volgens het geldende recht vastgestelde procedures.

De bovenbedoelde inlichtingen worden verstrekt aan de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de bestrijding van het witwassen van geld in de Lid-Staat op welks grondgebied de instelling die de inlichtingen heeft verstrekt, zich bevindt. De inlichtingen worden normaliter verstrekt door de persoon of personen die overeenkomstig de procedures van artikel 11, punt 1, is of zijn aangewezen door de kredietinstellingen en financiële instellingen.

De overeenkomstig de eerste alinea aan de autoriteiten verstrekte inlichtingen mogen uitsluitend worden gebruikt voor de bestrijding van het witwassen van geld. De Lid-Staten kunnen evenwel voorschrijven dat deze inlichtingen eveneens voor andere doeleinden kunnen worden gebruikt.

Artikel 7

De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen zich onthouden van het uitvoeren van transacties waarvan zij weten of vermoeden dat deze met het witwassen van geld verband houden, totdat zij de in artikel 6 bedoelde autoriteiten daarover hebben ingelicht. Deze autoriteiten kunnen onder de in hun nationale wetgeving bepaalde voorwaarden opdracht geven de transactie niet uit te voeren. Indien wordt vermoed dat een dergelijke transactie leidt tot het witwassen van geld en wanneer het niet mogelijk is zich te onthouden of indien daardoor de vervolging van de begunstigten van een vermoedelijke witwastransactie belemmerd zou worden, verstrekken de betrokken instellingen de vereiste informatie onmiddellijk daarna.

Artikel 8

De kredietinstellingen en financiële instellingen alsmede de leiding en de werknemers daarvan mogen aan de betrokken cliënt of aan derde personen niet mededelen dat overeenkomstig de artikelen 6 en 7 inlichtingen zijn verstrekt aan de autoriteiten of dat een onderzoek naar het witwassen van geld wordt uitgevoerd.

Artikel 9

Wanneer een werknemer of een lid van de leiding van een kredietinstelling of een financiële instelling te goeder trouw de voor de bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten de in de artikelen 6 en 7 bedoelde inlichtingen verstrekt, vormt zulks geen schending van een verbod op onthulling van informatie uit hoofde van een overeenkomst of een wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling en brengt zulks voor de kredietinstelling of de financiële instelling, de werknemers of de leiding daarvan generlei aansprakelijkheid met zich.

Artikel 10

De Lid-Staten zien erop toe dat de bevoegde autoriteiten de voor de bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten inlichten indien zij tijdens inspecties bij kredietinstellingen of financiële instellingen of op enigerlei andere wijze feiten ontdekken die bewijsmateriaal voor het witwassen van geld kunnen vormen.

Artikel 11

De Lid-Staten zien erop toe dat kredietinstellingen en financiële instellingen :

1. passende procedures voor interne controle en communicatie invoeren om transacties die met het witwassen van geld verband houden, te voorkomen en te verhinderen ;
2. de nodige maatregelen nemen om hun werknemers met de bepalingen van deze richtlijn bekend te maken. Deze maatregelen houden onder meer in dat de betrokken werknemers deelnemen aan speciale opleidingsprogramma's om de activiteiten te leren onderkennen die met het witwassen van geld verband kunnen houden en in te zien hoe in die gevallen moet worden gehandeld.

Artikel 12

De Lid-Staten zien erop toe dat de bepalingen van deze richtlijn, geheel of ten dele, ook zullen gelden voor andere beroepen en categorieën van ondernemingen dan de in artikel 1 bedoelde kredietinstellingen en financiële instellingen die werkzaamheden verrichten welke in het bijzonder geschikt zijn om voor het witwassen van geld te worden gebruikt.

Artikel 13

1. Bij de Commissie wordt een Contactcomité, hierna te noemen „het Comité”, ingesteld dat tot taak heeft :

- a) onverminderd de artikelen 169 en 170 van het Verdrag, een geharmoniseerde tenuitvoerlegging van deze richtlijn te bevorderen door regelmatig overleg over de concrete problemen die zich bij de toepassing van de richtlijn voordoen en ter zake waarvan uitwisseling van gedachten dienstig wordt geacht ;
- b) overleg tussen de Lid-Staten te vergemakkelijken met betrekking tot de strengere of aanvullende voorwaarden en verplichtingen die zij op nationaal niveau zullen vaststellen ;
- c) zo nodig de Commissie van advies te dienen inzake in de richtlijn aan te brengen aanvullingen of wijzigingen of inzake noodzakelijk geachte aanpassingen, met name ter harmonisering van de gevolgen van artikel 12 ;
- d) na te gaan of opnemings van een beroep of een categorie van ondernemingen in het toepassingsgebied van artikel 12 wenselijk is, wanneer geconstateerd is dat het beroep of de categorie van ondernemingen in een Lid-Staat gebruikt is voor het witwassen van geld.

2. Het is niet de taak van het Comité de gegrondheid van de door de bevoegde autoriteiten in afzonderlijke gevallen genomen beslissingen te beoordelen.

3. Het Comité bestaat uit personen die zijn aangewezen door de Lid-Staten en uit vertegenwoordigers van de Commissie. Het secretariaat wordt verzorgd door de diensten van de Commissie. Het Comité wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van de Commissie en komt hetzij op diens initiatief hetzij op verzoek van de delegatie van een Lid-Staat bijeen.

Artikel 14

Iedere Lid-Staat treft passende maatregelen om de volledige toepassing van alle bepalingen van de richtlijn te garanderen en stelt met name de sancties vast die in geval van inbreuk op de ter uitvoering van deze richtlijn vastgestelde bepalingen moeten worden toegepast.

Artikel 15

De Lid-Staten kunnen op het door deze richtlijn bestreken gebied strengere bepalingen aannemen of handhaven om het witwassen van geld te verhinderen.

Artikel 16

1. De Lid-Staten doen de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in werking treden die nodig zijn om vóór 1 januari 1993 aan deze richtlijn te voldoen.

2. Wanneer de Lid-Staten deze bepalingen aannemen, wordt in die bepalingen naar deze richtlijn verwezen of wordt hiernaar verwezen bij de officiële bekendmaking van die bepalingen. De regels voor deze verwijzing worden vastgesteld door de Lid-Staten.

3. De Lid-Staten delen de Commissie de tekst mede van de belangrijke bepalingen van intern recht die zij op het onder deze richtlijn vallende gebied vaststellen.

Artikel 17

De Commissie zal een jaar na 1 januari 1993, en vervolgens wanneer daar behoefte aan bestaat en ten minste om de drie jaar, een verslag over de toepassing van deze richtlijn opstellen en dat aan het Europese Parlement en aan de Raad voorleggen.

Artikel 18

Deze richtlijn is gericht tot de Lid-Staten.

Gedaan te Luxemburg, 10 juni 1991.

Voor de Raad

De Voorzitter

J.-C. JUNCKER